

Sygn. akt II CSK 126/10

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 lipca 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Krzysztof Pietrzykowski (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie z powództwa S. M.
przeciwko "P." - Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością,
Polskiej Grupie Farmaceutycznej - Spółce Akcyjnej
oraz "F - S" Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 8 lipca 2010 r.,
skargi kasacyjnej powódki
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 16 października 2009 r.,

**oddala skargę kasacyjną; zasądza od powódki na rzecz
pozwanym kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) zł tytułem zwrotu
kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powódka – S. M. domagała się od trzech pozwanych zasądzenia in solidum: od „Polskiej Grupy Farmaceutycznej” –spółki z o.o. (PGF) w likwidacji (obecnie – P.” – Spółki z o.o.) kwoty 319.306,93 zł; od Polskiej Grupy Farmaceutycznej” S.A. (PGF S.A.) kwoty 180.585,60, od „F- S” – spółki z o.o. kwoty 209.652,07. Kwoty te stanowiły równowartość nienależnego świadczenia spełnionego przez powódkę na rzecz pozwanych w okresie od dnia 1 marca 2000 r. do dnia 31 marca 2005 r.

Sąd Okręgowy zasądził od pozwanej „Polskiej Grupy Farmaceutycznej” – spółka z o.o. (PGF spółki z o.o.) kwotę 5.426,81 zł, a w pozostałym zakresie oddalił powództwo w całości wobec dalszych pozwanych. Zasadnicze elementy stanu faktycznego przedstawiają się następująco.

W dniu 27 października 2000 r powódka (jako przedsiębiorca prowadzący dwie apteki) zawarła z „M.” – spółką z o.o. dwie umowy handlowe o zasadach sprzedaży leków farmaceutycznych i materiałów medycznych. Kontrahent powódki dostarczał jej towary jako hurtownia leków. W umowach tych przewidziano zapłatę za towar z funduszy uzyskanych przez powódkę od tego kontrahenta na podstawie pożyczek pieniężnych. Dwie umowy pożyczki zostały zawarte w październiku 2000 r. Umowy te przewidywały możliwość spłaty pożyczki także w wyniku dokonywania przelewów wierzytelności powódki wobec Regionalnej Kasy Chorych (wierzytelności refundacyjnych). W dniu 1 września 2004 r. powódka i dwie pozwane (PGF spółka z o.o. oraz spółka „F-S”) zawarły dwa porozumienia, w których powódka wyraziła zgodę, aby „F-S” spłacił jej dług z tytułu umowy pożyczek z 2000 r. Z kolei należność „F-S” wobec powódki miała być spłacona przez powódkę środkami z dwóch nowych pożyczek. Umowy pożyczki zawarto w dniu 1 września 2004 r. z „F-S”. Kwoty pożyczek miały być przekazane PGF-Łódź – Spółce z o.o. Od dnia 1 września powódka nie miała żadnych pożyczek w PGF – spółce z o.o. Jediną wpłatą z tytułu tych umów pożyczek, dokonaną przez powódkę w okresie pomiędzy dniem 3 grudnia 2004 r. a dniem 31 marca 2006 r., była zapłata kwoty 5.426,81 zł w dniu 17 grudnia 2004 r. na rzecz PGF- spółki z o.o. Nie było natomiast w tym okresie wpłat na rzecz pozostałych pozwanych.

Wpłata wspomnianej kwoty nastąpiła bez tytułu prawnego. Powódka wzywała PGF– spółkę z o.o. i PGF S.A. do zwrotu nadpłaty powstałej na przestrzeni lat 2000-2005 w wysokości 674.853,04 zł. Wezwania te nie odniosły rezultatu.

W ocenie Sądu Okręgowego, roszczenia powódki skierowane wobec pozwanych podmiotów są roszczeniami o zwrot nienależnie spełnionego świadczenia (art. 410 § 1 k.c.). Pozwani zgłosili skuteczny zarzut przedawnienia tych roszczeń, które stały się wymagalne najpóźniej w dniu 3 grudnia 2004 r., tj. w dniu wniesienia powództwa. Nie przedawniło się jedynie roszczenie PGF– spółki z o.o. o zwrot nadpłaconej kwoty 5.426,81 zł, spełnione przez powódkę w dniu 17 grudnia 2004 r., a więc - wymagalne także w dniu 17 grudnia 2004 r. Inne świadczenia spełnione przez powódkę już się przedawniły (najpóźniej do dnia 2 grudnia 2004 r., albo nie były w ogóle objęte sporem (spełnione od dnia 1 kwietnia 2005 r.).

Apelację powódki i pozwanej „P.” – spółki z o.o. (dawniej: PGF-Łódź – spółka z o.o. w likwidacji, obecnie - „P.” - Spółka z o.o. w Łodzi) zostały oddalone. Sąd Apelacyjny nie podzielił zarzutów, podniesionych w apelacji powódki, dotyczących przebiegu postępowania dowodowego przed Sądem Okręgowym i akceptował ostatecznie ustalenia faktyczne tego Sądu. Powołując się na odpowiednie orzeczenie Sądu Najwyższego, stwierdził, że roszczenia powódki, kierowane wobec pozwanych podmiotów, stały się wymagalne z chwilą spełnienia świadczeń (dokonania nadpłaty) i właśnie od tej daty należy liczyć bieg terminu przedawnienia. Uzupełniając ustalenia Sądu Okręgowego, Sąd Apelacyjny stwierdził, że po dniu 1 września 2004 r. (zawarciu nowych umów pożyczek) powódka dokonała wpłat różnych kwot na rzecz PGF spółki z o.o. w następujących terminach: 17 grudnia 2004 r., 2 listopada 2004 r. i 18 listopada 2004 r. Zapłata ta nastąpiła w wyniku cesji wierzytelności (refundacyjnych) przysługujących powódce wobec NFZ. Nie przedawniło się zatem jedynie roszczenie wobec PGF-spółki z o.o., obejmujące nadpłatę w wysokości 5.426,81 zł, dokonaną w dniu 17 grudnia 2004 r. W ocenie Sądu Apelacyjnego, nie było podstaw do uwzględnienia zarzutu powódki, że zgłoszenie przez stronę pozwaną zarzutu przedawnienia jej roszczenia stanowiło nadużycie prawa podmiotowego (art. 5 k.c.).

W obszernej skardze kasacyjnej powódki, kwestionującej oddalenie jej apelacji, podnoszono zarzut naruszenia przepisów postępowania i eksponowano - nie przytaczając w tej mierze żadnych przepisów k.p.c. - nierozpoznanie istoty sprawy (s. 2 i 10 skargi). W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej podnoszono zarzut naruszenie art. 5 k.c. w zw. z art. 117 § 1 k.c. i art. 120 zd. II k.c. w zw. z art. 45 i art. 120 zd. II k.c. w zw. z art. 455 in fine k.c. Skarżąca wносиła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie – o uchylenie tego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy przez uwzględnienie powództwa w całości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Zgodnie z art. 384 § 1 pkt 2 k.p.c., skarga kasacyjna powinna zawierać m.in. przytoczenie podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienie. To formalne wymaganie konstrukcyjne odnosi się zarówno do przepisów naruszenia prawa materialnego, jak i procesowego (art. 398³ § 1 k.p.c.). Eksponując naruszenie przepisów postępowania w skardze kasacyjnej powódki, nie wskazano żadnego przepisu k.p.c. w jej części wstępnej i motywacyjnej (pkt C i s. 10-11 skargi). Oznacza to, że nie zostało spełnione wymaganie formalne, określone w art. 398⁴ § 1 pkt 2 k.p.c.

2. Roszczenie powódki, skierowane przeciwko trzem pozwanym, zostało zakwalifikowane jako roszczenie o zwrot nienależnego świadczenia w rozumieniu art. 410 § 1 k.c. (condictio indebiti). W związku z podniesieniem przez pozwanych zarzutu przedawnienia powstała kwestia określenia początku biegu terminu takiego przedawnienia przy założeniu, że - zgodnie z art. 118 k.c – roszczenia powódki przedawniały się po upływie trzech lat.

W judykaturze Sądu Najwyższego i piśmiennictwie przyjmuje się, że zobowiązanie o zwrot nienależytego świadczenia należy do kategorii zobowiązań bezterminowych, w których dla ustalonego określenia terminu wykonania zobowiązania (spełnienia świadczenia) niezbędne jest wezwanie dłużnika przez wierzyciela określone w art. 455 k.c. Nawiązanie do terminu spełnienia świadczenia przy określeniu stanu wymagalności roszczenia tłumaczy się tym, że stan taki (jurydyczna właściwość roszczenia) powinien oznaczać także możliwość skutecznego wytoczenia powództwa o zapłatę (zwrot nienależytego

świadczenia pieniężnego), jeżeli dłużnik (bezpodstawnie wzbogacony) nie spełnił świadczenia w terminie, a nie tylko stan, w którym rozpoczyna bieg przedawnienia istniejącego już roszczenia, chociaż nie został jeszcze erygowany termin (moment) spełniania świadczenia. W każdym razie w judykaturze Sądu Najwyższego ostatniej dekady dominuje koncepcja, że roszczenie (też kondykcyjne) nie może stać się wymagalne jeszcze przed terminem spełnienia świadczenia (z chwilą powstania roszczenia, tj. dokonania nienależytego świadczenia), ponieważ takie założenie nie odpowiadałoby ogólnemu rozumieniu pojęcia wymagalności roszczenia. Wymagalność roszczenia jest to bowiem stan, w którym wierzyciel może domagać się spełnienia świadczenia, a dłużnik ma je obowiązek spełnić (zob. ostatnio: uzasadnione uchwały Sądu Najwyższego z dnia 26 listopada 2009 r., III CZP 102/09, niepubl. i powołane tam orzecznictwo; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 2010 r., III CZP 37/10, niepubl.). W związku z tym należy stwierdzić, że roszczenie wynikające z zobowiązania bezterminowego, obejmującego zwrot nienależycie spełnionego świadczenia (art. 410 § 1 k.c.), staje się wymagalne w dniu, w którym świadczenie powinno być spełnione, gdyby wierzyciel wezwał dłużnika do wykonania zobowiązania w najwcześniejszym możliwym terminie (art. 120 § 1 zd. II k.c. w zw. z art. 455 k.c.) i to niezależnie od stanu świadomości uprawnionego co do przysługiwania mu roszczenia kondykcyjnego. Obecny skład Sądu Najwyższego zasadniczo aprobuje taką interpretację (por. np. podobnie wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2003 r., I CKN 316/01 OSNC 2004, z. 718, poz. 117). Nietrafne byłoby zatem stwierdzenie „kreatywnej” funkcji wezwania przewidzianego w art. 455 k.c., rozumianego jako niezbędne zdarzenie powodujące uzyskanie przez istniejące już roszczenie cechy wymagalności (bieg terminu przedawnienia od faktycznego wezwania dłużnika do zapłaty).

3. Z ustaleń faktycznych wynika, że po zawarciu umów pożyczek z dnia 1 września 2004 r. powódka, oprócz wpłaty na rzecz PGF spółki z o.o. wpłaty kwoty 5.426,89 zł, dokonała jeszcze wpłat w dniach 2 listopada i 18 listopada 2004 r. (kwoty te zostały zapłacone „w drodze cesji wierzytelności przysługujących powódce od „Narodowego Funduszu Zdrowia”, art. 453 k.c.). Skoro powództwo zostało wniesione w dniu 3 grudnia 2007 r., a bieg terminu przedawnienia roszczeń kondykcyjnych powódki rozpoczął się przed dniem 3 grudnia 2004 r., to nie uległo

przedawnieniu jedynie roszczenie o zapłatę kwoty 5.426,891 zł, natomiast pozostałe roszczenia uległy trzyletniemu przedawnieniu (art. 118 k.c.). Sąd Apelacyjny trafnie bowiem powiązał początek biegu przedawnienia z datami spełnienia wspomnianych świadczeń, tj. z dniem 2 i 18 listopada 2004 r. oraz z dniem 17 grudnia 2004 r.

Z przedstawionych względów nieuzasadniony okazał się zarzut naruszenia art. 120 zd. II k.c. w zw. z art. 455 k.c.

4. Ustalony stan faktyczny nie daje wystarczających podstaw do oceny, że w okolicznościach danej sprawy zgłoszenie przez pozwanych zarzut przedawnienia stanowi istotnie nadużycie prawa podmiotowego (art. 5 k.c.). Sąd Apelacyjny wyjaśnił, że powódka przed Sądem pierwszej instancji nie podnosiła takiego zarzut, nie przytaczała też okoliczności dla jego uzasadnienia. W apelacji ograniczyła się ponadto do stwierdzenia, że działała w zaufaniu do pozwanych – kontrahentów. W uzasadnieniu skargi kasacyjnej powódka powołała się dodatkowo na skomplikowany system rozliczeń między stronami i stwierdziła, że „w okresie biegu przedawnienia pozwani wielokrotnie, stanowczo zapewniali powódkę, że jej zadłużenie nie zostało spłacone” (s. 8 uzasadnienia zaskarżonego wyroku). Można jednak skonstatować, że przyjęty przez strony system wykonywania powiązanych ze sobą zobowiązań (umów handlowych i pożyczek pieniężnych z elementami cesji wierzytelności podmiotów trzecich) tym bardziej wymagał prowadzenia prawidłowej dokumentacji zapłat pieniężnych w stosunkach między stronami. Wspomniane w skardze zapewnienia ze strony pozwanych nie znalazły potwierdzonej w ustaleniach faktycznych Sądów meriti.

W tej sytuacji za nieuzasadniony należy uznać także zarzut naruszenia art. 5 k.c. w zw. z art. 117 § 1 k.c. przy argumentacji przyjętej w skardze.

Skargę kasacyjną strony powodowej jako nieuzasadnioną należało oddalić (art. 398¹⁴ k.c.). O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono stosownie do art. 98 k.p.c. i art. 108 § 1 k.p.c.